

Рецензент: Керекеша О.В. к.пед.н., доцент, зав. каф. іноземних мов Одеського національного економічного університету

25.05.2015

УДК 338.45

Басюркіна Наталія, Бантовська Олександра
**АНАЛІЗ СТАНУ ХЛІБОПЕКАРСЬКОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ
УКРАЇНИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ**

В статті розглянуто сучасний стан хлібопекарської промисловості в умовах економічної та політичної нестабільності. Проведено аналіз динаміки обсягу виробленої продукції і реалізації хлібобулочної продукції, її експорту та імпорту за останні п'ять років. Розглянуто лідируючі позиції вітчизняних хлібопекарських підприємств. Виявлені актуальні проблеми хлібопекарських підприємств, які пов'язані з тінізацією вітчизняного ринку, відсутністю належної державної підтримки виробників хлібобулочних виробів на законодавчому рівні, що призводить до зниження їх прибутковості або банкрутства. В даній статті запропоновані шляхи вирішення цих проблем на державному, законодавчому рівні, які будуть направлені на досягнення стабільності та економічного зростання хлібопекарської промисловості України та зроблять її привабливою для вкладання грошових коштів іноземними інвесторами.

Ключові слова: сучасний стан, хлібопекарська промисловість, ефективність діяльності, виробники хліба та хлібопродуктів, перспективи

Басюркина Наталья, Бантовская Александра
**АНАЛИЗ СОСТОЯНИЯ ХЛЕБОПЕКАРНОЙ
ПРОМЫШЛЕННОСТИ УКРАИНЫ
И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ**

В статье рассмотрено современное состояние хлебопекарной промышленности в условиях экономической и политической нестабильности. Проведен анализ динамики объема произведенной продукции и реализации хлебобулочной продукции, ее экспорта и импорта за последние пять лет. Рассмотрены лидирующие позиции отечественных хлебопекарных предприятий. Выявлены актуальные

проблемы хлебопекарных предприятий, которые связаны с тенизацией отечественного рынка, отсутствием должной государственной поддержки производителей хлебобулочных изделий на законодательном уровне, что приводит к снижению их доходности или банкротства. В данной статье предложены пути решения этих проблем на государственном, законодательном уровне, которые будут направлены на достижение стабильности и экономического роста хлебопекарной промышленности Украины и сделают ее привлекательной для вложения денежных средств иностранными инвесторами.

Ключевые слова: современное состояние, хлебопекарная промышленность, эффективность деятельности, производители хлеба и хлебопродуктов, перспективы.

Basyurkina Nataliya, Bantovskaya Alexandra
**THE ANALYSIS OF UKRAINIAN BAKING INDUSTRY
STATE AND PROSPECTS**

The article deals with the current state of the baking industry in terms of economic and political instability. We analyzed the dynamics of volume of production and sales of bakery products, its exports and imports over the past five years. We were considered the leading position of domestic bakeries. Actual problems of bakeries have been identified that are associated with shadowing of the domestic market, the lack of adequate state support to producers of bakery products at the legislative level, which leads to a reduction or elimination of their profitability. This article proposes solutions to these problems at the state legislative level, which will be aimed at achieving stability and economic growth of the baking industry of Ukraine and make it attractive for investment funds by foreign investors.

Keywords: current state, baking industry, efficiency, manufacturers of bread and bread products, prospects

Постановка проблеми. Виробництво хлібу є одним з основних видів діяльності в харчовій промисловості, і забезпечує населення країни життєво значущими продуктами харчування в необхідних обсягах, асортименті та якості. Хліб є основним продуктом харчування в раціоні населення, його частка у споживанні складає

15 %. Сьогодні хлібопечення знаходиться під негативним впливом економічної нестабільності, тому актуальним є постійний аналіз його особливостей і тенденцій з метою виявлення проблем і здійснення заходів щодо їх подолання, досягнення стабільного розвитку і підвищення ефективності діяльності хлібопекарських підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різноманітні питання розвитку хлібопекарської промисловості України були розглянуті в роботах таких вітчизняних вчених як О.М. Васильченко, О.А. Опря, М.М. Перелигін, М.В. Нетяжук, В.І. Дробот, О.В. Шубравська, М.М. Білоусова та ін. Зокрема, М.В. Нетяжук свої дослідження спрямовує на розв'язання такої важливої проблеми як вдосконалення механізму регулювання розвитку хлібопекарської промисловості як вагомої складової соціальної та продовольчої безпеки України [2, с. 11]. В свою чергу, О.А. Опря розробляє теоретико-методичні підходи до прогнозування розвитку ринку хлібобулочних виробів, а також здійснення заходів з організації діяльності ринкових суб'єктів, що спрямована на розширення цього ринку, забезпечення інтересів споживачів та підвищення ефективності підприємств хлібопекарської галузі [3, с. 8].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Останнім часом розроблено багато наукових праць з дослідження стану ринкової кон'юнктури хлібопекарської промисловості, однак недостатньо уваги приділяється дослідженню факторів, що впливають на погіршення стану ринку та вироблення пропозицій щодо підвищення ефективності функціонування хлібопекарських підприємств у жорсткому конкурентному середовищі.

Метою статті є аналіз динамічного стану ринку хлібобулочних виробів, виявлення проблем хлібопекарської промисловості та розробка шляхів їх вирішення на державному рівні.

Незважаючи на те, що будь-які зміни, які відбуваються на ринку хліба і хлібобулочних виробів, впливають на економічне та соціально-політичне життя країни, цій сфері традиційно приділяється значно менше уваги.

Виклад основного матеріалу. На 99,9 % ринок хліба України заповнений вітчизняною продукцією. Однак, протягом останніх років в хлібопеченні зафіксовано спад виробництва.

В основному це обумовлено зменшенням споживання хліба

внаслідок негативної демографічної ситуації (скорочення населення країни), зміни купівельної спроможності населення, більш економного використання хлібного продукту та переходом на значне збільшення випікання хліба міні-пекарнями та сільським населенням самостійно. Діяльність крупних хлібопекарських підприємств характеризується низькою рентабельністю, а для багатьох із них є навіть збитковою.

Згідно статистичних даних [1] нині в Україні виробляється щорічно близько 2,0 млн. тон хліба та хлібобулочних виробів, що становить лише 32 % від обсягів виробництва 1990 р. Фактичний обсяг вітчизняного ринку хліба фахівці оцінюють близько 4–4,5 млн. тон хліба на рік.

За 2010–2013 рр. виробництво хліба і хлібобулочних виробів скоротилось на 14 % або 248 тис. тон і станом на 01.01.2014 р. склало 1560 тис. тон. Якщо порівнювати обсяги виробництва хліба і хлібобулочних виробів за січень–травень 2014 р. з аналогічним періодом 2013 р., то падіння склало 9,8 % (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка виробництва хліба та хлібобулочних виробів за 2010–5 міс. 2014 рр. в Україні в натуральному виразі, тис. тон [4]

Показник	2010	2011	2012	2013	січень-травень 2013	січень-травень 2014
Виробництво хліба та хлібобулочних виробів нетривалого зберігання, тис. тон	1808	1763	16 86	1560	621	560
Темп приросту виробництва, %		-2,5%	-4,4%	-7,5%	-	-9,8%

За даними Держкомстату [1] індекс споживчих цін на хліб у 2013 році становив 109,9 % (при індексі інфляції за цей період – 114,3).

Згідно даних Держцінінспекції, станом на 30 грудня 2012 року, порівняно з початком року, роздрібні ціни на масові види хліба у підприємствах торгівлі зросли на: хліб з борошна I сорту – на 12,1 % (з 3,77 до 4,7 грн. за 1 кг); хліб житньо-пшеничний – на 11,6 % (з 3,38 до

4,2 грн. за 1 кг); хліб з борошна вищого сорту (батон) – на 12,9 % (з 4,11 до 5,1 грн. за 1 кг). За цей період оптово-відпускні ціни на ці види хліба зросли на 9,9–10,9 % [4].

Зростання оптово-відпускних цін виробників зумовлено насамперед збільшенням показника собівартості виробництва, на який вплинуло підвищення цін на борошно (крім житнього), допоміжну сировину, подорожчання енергоресурсів, транспортних витрат, кредитів, зростання мінімальної заробітної плати та заробітної плати працюючих відповідно до Генеральної та галузевої угод.

В свою чергу, для торговельних підприємств реалізація хліба та хлібобулочних виробів попри декларування про не вигідність цього виду продукції для торгівлі, має переваги – масовість та значно високий рівень торговельної надбавки, що станом на 30 грудня 2013 р. встановлено у наступних межах: хліб з борошна I сорту – від 4,6 % у Вінницькій обл. до 17 % у Київській обл.; хліб житньо-пшеничний – від 4,6 % у Вінницькій обл. до 14,1 % у Київській обл.; хліб з борошна вищого сорту (батон) – від 5,3 % у Волинській обл. до 18,6 % у Вінницькій обл.

За даними підприємств Укрхлібпрому, у 2013 році збільшилося виробництво:

- тортів, тістечок та здобних виробів – на 14 %;
- виробів кондитерських з цукру – на 2,3 %;
- хлібобулочних і борошняних кондитерських виробів інших – на 15,7 %.

В той же час зменшилося виробництво:

- хлібців хрустких, сухарів, хліба для тостів і виробів хрустких аналогічного типу – на 0,5 %;
- пряників і виробів аналогічних, печива солодкого – на 18,5 % [4].

Аналіз ситуації виробництва хліба та хлібобулочних виробів у 2013 році (особливо у другій половині року) показав глибокий спад виробництва, враховуючи те, що на ринку було достатньо борошна. Це дає підстави зробити припущення про все більше розширення тіньового ринку виробництва хліба, появи якого сприяють наступні фактори:

- адміністративне державне регулювання та стримування цін на хліб, що виробляється промисловими хлібозаводами, що

призводить до збиткового виробництва та нестачі обігових коштів;

– конкурентні переваги виробників хлібобулочної продукції, які ведуть облік за спрощеною системою оподаткування;

– відсутність державної підтримки підприємств-виробників хліба та хлібобулочних виробів.

На сучасний розвиток галузі значно впливає зростання частки дрібних виробників і пекарень, а також більше 50 % частка тіньового ринку виробництва хліба. Спостерігається тенденція скорочення внутрішнього виробництва і в 2014 році.

За результатами 2013 року лідируючі позиції провідних виробників хлібобулочних виробів України займають: ТОВ «Одеський Коровай» (доля в загальному обсязі – 3,4 %), ТОВ «Київхліб» Хлібокомбінат № 10 – 3,0 %, далі ТОВ «Київхліб» Хлібокомбінат №11 – 2,8 %, ЗАТ «Хлібзавод «Салтиковський» (м. Харків) – 2,7 %, ТОВ «Черкасихліб» – 2,4 % тощо.

Для нівелювання втратами від зниження обсягів виробництва національним виробникам доводиться підвищувати ціни на продукцію. За період 2010 р.–6 міс. 2014 р. обсяги реалізації хліба та хлібобулочних виробів в грошовому виразі демонстрували змінну динаміку (табл. 2).

Таблиця 2

Обсяги реалізації хліба та хлібобулочних виробів за період 2010–6 міс. 2014 рр., млн. грн [1]

Показник	2010	2011	2012	2013	січень-червень 2013	січень-червень 2014
Реалізація хліба, хлібобулочних та борошняних виробів, млн. грн., в т. ч.:	18793,6	18831,2	18812,4	18135,2	8690,9	8661,7
Реалізація хліба, хлібобулочних виробів, борошняних кондитерських виробів, торгів нетривалого зберігання, млн. грн.	10588,7	10556,9	10314,1	9664,3	4678,3	4564,2
Реалізація хліба, хлібобулочних виробів, борошняних кондитерських виробів, торгів тривалого зберігання, млн. грн.	7204,3	7639,7	7991,1	8047	3807,8	3864
Реалізація інших хлібобулочних виробів, млн. грн.	1000,6	634,6	507,2	423,9	204,8	233,5
Темпи приросту обсягів реалізації,%		0,2%	-0,1%	-3,6%	-	-0,3%

Що стосується виробництва соціальних сортів хліба, то вони характеризуються відносно низькою рентабельністю виробництва близько 1–2,5 %. В першу чергу, це пов'язано із зростанням цін на борошно та державним регулюванням цін на хліб. Ось чому значна частина виробників намагаються розширити свою асортиментну групу продукції, випускаючи кондитерські та хлібобулочні вироби або ж економити на масштабах виробництва.

На фоні щорічного скорочення вітчизняного виробництва хліба та хлібобулочних виробів кількість імпортованої продукції в 2010–2011 рр. зросла на 17,9 %, а в 2012–2013 рр. на 27,1 %. Темпи зростання експорту в 2010–2013 рр. мали позитивну динаміку. За січень–травень 2014 р. в порівнянні з аналогічним періодом 2013 р. експорт хліба та хлібобулочних виробів знизився на 18,6 % (рис. 1).

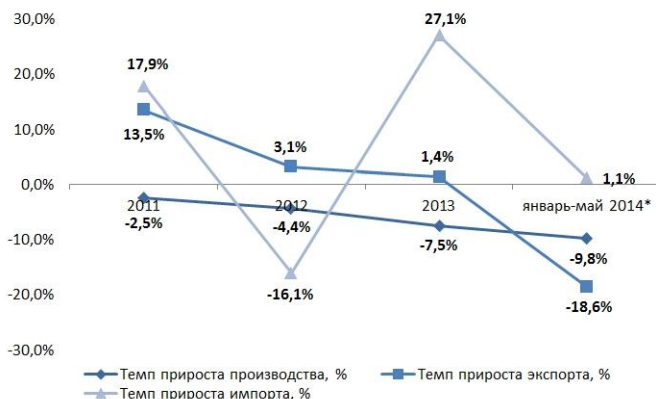

Рис. 1. Обсяги внутрішнього виробництва, експорту та імпорту хлібобулочних виробів за період 2010–5 міс. 2014 рр. [1]

За 5 міс. 2014 р. в порівнянні з 5 міс. 2013 р. обсяг ринку хліба та хлібобулочних виробів України знизився на 8,6 %. За цей період виробництво та експорт скоротилися на 61 тис. тон. (12,1 тис. тон відповідно) (табл. 3).

Ринок хліба та хлібобулочних виробів можна розділити на два стратегічних сегмента: ринок хліба та ринок хлібобулочних виробів. У 2013 році споживання хліба в Україні впало до 101 кг на душу населення в рік проти 105 кг в 2012 р. і 111 кг у 2011 р.

Таблиця 3

Обсяги ринку хліба та хлібобулочних виробів
за 2010–5 міс. 2014 рр., тис. тон [1]

Показник	2010	2011	2012	2013	січень- травень 2013	січень- травень 2014
Виробництво хліба та хлібобулочних виробів нетривалого зберігання, тис. тон	1808	1763	1686	1560	621	560
Експорт, тис. тон	136	154,3	159,1	161,3	65,1	53
Імпорт, тис. тон	19	22,4	18,8	23,9	8,7	8,8
Обсяг ринку, тис. тон	1691	1631,1	1545,7	1422,6	564,6	515,8
Темп приросту обсягів ринку, %		-3,5%	-5,2%	-8,0%	-	-8,6%

Незважаючи на відносно низьку рентабельність виробництва соціальних сортів хліба, даний вид товарної категорії займає 80 % загального обсягу виробництва хліба в Україні, істотно випереджаючи преміальні та функціональні сорти хліба, 5 % і 3 % відповідно (рис. 2).

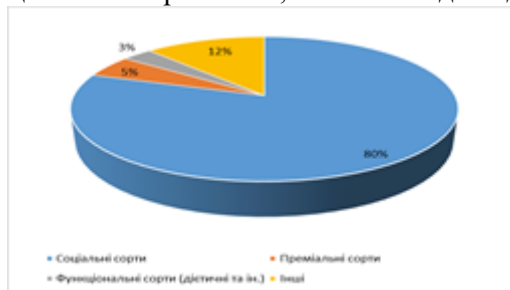

Рис. 2. Структура виробництва хліба та хлібобулочних виробів в розрізі товарних категорій в 2013 році, % [1]

Основним фактором, що впливає на ціноутворення хліба та хлібобулочних виробів, є державне регулювання галузі, яка жорстко обмежує рентабельність на низькому рівні. В цей час спостерігається зростання собівартості через подорожчання енергоносіїв і транспортних витрат. Як наслідок, в найближчі кілька років можна очікувати істотного скорочення в портфелі виробників соціальних

сортів і нарощування виробництва більш рентабельних видів продукції, що не підпадають під державне регулювання.

Ціни виробників хліба та хлібобулочних виробів мають тенденцію слідувати змінам споживчих цін на продукцію (рис. 3). Найбільше зростання цін спостерігалось в 2010–2011 рр., коли вартість хлібобулочних виробів збільшилася на 13,9 %. За 2012–2013 рр. зростання цін було не таким значним. За січень–травень 2014 р. ціни виробників зросли на 6,3 % в порівнянні з аналогічним періодом 2013 р.

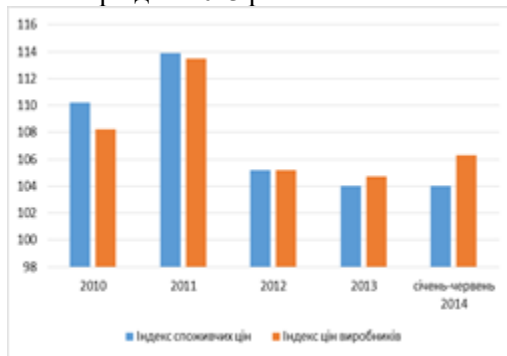

Рис. 3. Порівняння індексів споживчих цін та цін виробників за період 2010–5 міс. 2014 рр. [1]

Протягом 2010–2013 рр. експорт хліба та хлібобулочних виробів в Україні демонстрував динаміку зростання (зростання обсягів експорту – із 136 тис. тон до 161,3 тис. тон). За цей період імпорт хліба та хлібобулочних виробів також зріс: з 19 тис. тон до 23,9 тис. тон. Слід зазначити, що в 2012 році обсяги імпорту дещо скоротилися в зв'язку з рекордним збором урожаю пшениці українськими аграріями в 2011 р. (табл. 4).

У структурі експорту українського хліба та хлібобулочних виробів Російська Федерація залишається основним споживачем. Однак слід відзначити падіння обсягу експорту хліба та хлібобулочних виробів в РФ, так, якщо за 5 міс. 2013 р. частка українського експорту в РФ складала 37,7 %, то за 5 міс. 2014 р. вона скоротилася до 28,7 %, що викликано напруженою економіко-політичною ситуацією між країнами і

посиливанням митного контролю. На тлі зниження частки продажів хліба та хлібобулочних виробів в РФ, частка експорту в країни Європи зростає з 3,7 % до 5 %.

Таблиця 4

Обсяги зовнішньої торгівлі України на ринку хліба та хлібобулочних виробів за 2010–5 міс. 2014 рр. [1]

Показник	2010	2011	2012	2013	січень-травень 2013	січень-травень 2014
Експорт						
Обсяг, тис. тон	136	154,3	159,1	161,3	65,1	53
Темп приросту експорту, %		13,5%	3,1%	1,4%		-18,6%
Імпорт						
Обсяг, тис. тон	19	22,4	18,8	23,9	8,7	8,8
Темп приросту імпорту, %		17,9%	-16,1%	27,1%		1,1%

Найбільш популярною імпоротною продукцією на ринку хліба та хлібобулочних виробів України є продукція РФ, яка за підсумками 5 міс. 2014 р. становить 54,7 % від загального імпорту в Україну. Варто відзначити, що значна частка імпорту припадає на європейські країни: Голландію – 7,5 %, Німеччину – 5,8 %, Польщу – 5,8 %, Чехію – 4,8 %, Італію – 3,9 %.

Ознайомившись детально з тенденціями сучасного розвитку хлібопекарської галузі, необхідно наголосити на основних проблемах галузі та запропонувати шляхи їх вирішення.

До найбільш актуальних проблем хлібопекарської галузі сьогодення можна віднести наступні:

- неналежний контроль за якістю вироблюваної продукції;
- наявність застарілого обладнання на більшості підприємств;
- зростання цін на продукцію при низькому рівні заробітних плат та пенсій споживачів;
- відносно низька рентабельність для підприємств-виробників;
- відсутність чіткої стратегії для підвищення ефективності діяльності хлібопекарських підприємств;
- незацікавленість інвесторів.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином стабільний розвиток хлібопекарської промисловості є запорука

економічного зростання в країні та є інвестиційно привабливою для міжнародних партнерів.

Для ефективного розв'язання проблем хлібопечення необхідне осмислене державне втручання, що буде направлено на досягнення стабільності та економічного зростання галузі за допомогою наступних заходів:

- здійснення жорсткого контролю за якістю хлібної продукції;
- встановлення таких цін на продукцію, які б задовольнили очікування споживачів різних соціальних верств суспільства;
- розширення асортиментної групи (виробництво нових дієтичних гатунків хліба та хлібобулочних виробів);
- широке використання упаковки для більш довгого зберігання свіжості хліба;
- подальше вдосконалення технології з метою інтенсифікації хліба;
- заміна застарілого обладнання на нове, ресурсозберігаюче; проведення реконструкцій на підприємствах;
- отримання підприємствами-товаровиробниками такої суми прибутку, яка надала б можливість суттєво підвищувати ефективність їх діяльності;
- регулювання, розробка та реалізація відповідних маркетингових стратегій підприємствами хлібопекарської галузі на ринку хлібобулочних виробів; оптимізація логістики.

Таким чином, здійснення державою вищенаведених заходів призведе до стабільного розвитку галузі та значно підвищить її економічну ефективність та зробить привабливою для іноземних інвесторів.

Література

1. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua
2. Нетяжук М. В. Економічний механізм регулювання розвитку хлібопекарної промисловості: Автореф. дис. канд. економ. наук. – Київ, 2005. – 18 с.
3. Опря О. А. Розвиток ринку хлібобулочних виробів: Автореф. дис. канд. економ. наук. – Київ, 2006. – 13 с.
4. Ємцева Г.Ф. Цінова ситуація на ринку хліба та

хлібопродуктів / Г.Ф. Ємцева [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.nuft.edu.ua>

1. Oficijny`j sajt Derzhavnoi sluzhby` staty`sty`ky` Ukrainy` [Elektronny`j resurs]. – Rezhy`m dostupu: www.ukrstat.gov.ua

2. Netyazhuk M. V. Ekonomichny`j mexanizm regulyvannya rozvy`tku xlibopekarnoi promy`slovosti: Avtoref. dy`s. kand. ekonom. nauk. – Ky`yiv, 2005. – 18 s.

3. Oprya O. A. Rozvy`tok ry`nku xlibobulochny`x vy`robiv: Avtoref. dy`s. kand. ekonom. nauk. – Ky`yiv, 2006. – 13 s.

4. Yemceva G.F. Cinova sy`tuaciya na ry`nku xliba ta xliboproduktiv / G.F. Yemceva [Elektronny`j resurs]. – Rezhy`m dostupu: <http://dspace.nuft.edu.ua>

Рецензент: Павлов О.І., д.е.н., професор, завідувач кафедри економіки промисловості Одеської національної академії харчових технологій

18.06.2015

УДК 330.34

Гринчук Тетяна

**ПІДХОДИ ДО АНАЛІЗУ СУЧАСНОГО СТАНУ
ЗЕРНОВИРОБНИЦТВА У СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ
ПІДПРИЄМСТВАХ РЕГІОНУ ТА ФАКТОРІВ, ЯКІ
ВПЛИВАЮТЬ НА ЙОГО РОЗВИТОК**

У статті обґрунтовано значення зерна і продуктів його переробки, рівня розвитку зерновиробництва. Здійснено порівняння виробництва зерна у сільськогосподарських підприємствах Вінницької області та Тиврівського району, як одного із лідерів області у виробництві і реалізації зерна. На прикладі провідних сільськогосподарських підприємств зазначеного району апробовано підходи до аналізу сучасного стану зерновиробництва, а саме до динаміки посівних площ, врожайності та валового збору зернових і зернобобових культур. Виявлено основні технологічні фактори, які